
Ivo PADOVAN, Zagreb

PRISUTNOST DRUŠTVENO-POLITIČKIH TEMA U GLASNIKU/VJESNIKU ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE

Ovaj neuobičajeni naslov niknuo je kad smo pripremali znanstveni skup o J. J. Strossmayeru, velikom hrvatskom domoljubu i meceni. Tada se nije moglo mimoći veliko ime prof. dr. Andrije Spiletka, jednog od najkompetentnijih znanstvenika i poznavalaca života i djela velikog biskupa J. J. Strossmayera. Stoga sam morao pretražiti obilatu građu o toj temi, među ostalim izvorima i u *Glasniku Đakovačke i Srijemske biskupije*.

Prisjećam se svojih mladenačkih dana iz Biskupskog đakčkog sjemeništa u Dubrovniku, gdje sam, među ostalom, stekao radne navike i temeljna znanja o životu. Sreo sam tamo i dr. Andriju Spiletka kad nam je on za kratkog odmora u Dubrovniku, godine 1934. održao predavanje o Josipu Jurju Strossmayeru.

Zato sam pokušao osvježiti neka sjećanja, pa čak i pronaći svoje gimnazijske bilješke, koje sam vadio iz katoličkog tiska onog doba.

Posegnuo sam zato za sjajnom građom koju sam potražio i našao u Knjižnici HAZU. To blago otkrio sam u *Glasniku BBS*. Listajući *Glasnik BBS* od 1925. do 1945. našao sam sjajne teme upravo o biskupu Strossmayeru, ali i o društveno političkim nazorima.

Čitajući *Glasnik*, zapazio sam i druge teme i bio impresioniran uzornom znanstveno-istraživačko-povijesnom akribijom autora jakih umom. Briljantnim stilom obrađivane su, ne samo crkvene, bogoslovne i filozofske, nego i socio-političke teme. Takvi su napose radovi dr. Andrije Spiletka. Vrhunski je obradio temu: "Strossmayer i Pape". Dr. Spiletak tu je građu publicirao u nastavcima u *Glasniku* od 1925. do 1934. a zatim ju je pretočio u briljantnu knjigu: "Strossmayer i Pape" tiskanoj 1934.

Moja današnja tema zaista je vrlo široka jer je i građa u *Glasniku* raznolika. Među autorima naročito strši pero učenog profesora, znanstvenika, velikog pedagoga i svećenika, hrvatskog rodoljuba dr. Andrije Spiletka. O njemu je student bogoslovije u Đakovu Fabijan Svalina napisao, prema mom sudu, vrlo dobru diplomsku radnju. Držim da Andrija Spiletak zaslužuje posebnu i kompleksniju studiju i evaluaciju svojih radova, jer je taj dugogodišnji profesor ove bogoslovije đakovačke bio zaista čovjek jakog uma, visoke inteligencije, pravi znanstvenik modernog tipa, plemenita srca i duše,

veliki svećenik Katoličke crkve. Andrija Spiletak bio je motorna snaga u objavljivanju suvremenih tema u *Glasniku* pa je od 1920. - 1941. *Glasnik* obilovao pokretačkim idejama u katoličkom tisku.

Spiletak, koji je perfektno i tečno pored hrvatskog, govorio talijanski, njemački i latinski, a služio se i francuskim jezikom, u *Glasniku* broj 1 od 15. siječnja 1928. u članku: "Politička ljubav i politika ljubavi", obrađuje temu iz "L'Osservatore Romano" od 31. prosinca 1927. Članak vjerno tumači aktualne misli Sv. Oca Pape Pija XI. o nauku i radu katoličkih sveučilištaraca. Papa je predstavnicima đačkih sveučilištaraca rekao: "Posvećujući se učenju moralne filozofije i socijalnih znanosti postavljaju mladići i sebi samima temelje dobroj, istinitoj i velikoj politici, koja smjera na najviše i opće dobro onoga, što se označuje grčkom riječju "polis" latinskom "civitas" - onog javnog dobra, koje je "suprema lex", kojemu mora da se obrati svako socijalno djelovanje, a koje pod tim vidom obuhvaća polja najšire ljubavi - političke ljubavi, koju osim religije, ništa skoro ne nadilazi". Zatim, dalje Pijo XI. ponovno tvrdi: "Crkva i njezini predstavnici, ma kojeg stupnja predstavnici bili, ne mogu biti politička stranka niti držati politiku jedne stranke". Dalje Spiletak obrazlaže stav crkve: "Sveti otac prosvjeduje proti onima, koji 'ustrajno u svojim apsurdnim izjavama pripisuju Papi misli političke, političkih stranaka, političkih nakana, partijske politike, internacionalizma, nacionalizma.'" "Sve takove misli i nadahnuća kakovih Mi niti sada niti od početka nijesmo baš ni najmanje imali niti na umu, niti u svojim osjećajima, niti u svojim djelima... jer su u svemu tome Naše ideje i nakane samo vjerske". To su odgovori Sv. Oca. Dalje se u Spiletkovu članku nastavlja: "U kakove pogreške upadaju oni koji političku ljubav miješaju sa "politikom" uopće, pa iz te zbrke iznose svoju fantastičnu i proizvoljnu distinkciju između vjere i politike e da mogu u ime politike "časnom nečasnoću" slobodno krivotvoriti vjerska djela."

Dr. Spiletak nadalje obrazlaže: "Politika religije je ljubav, budući da konačno uvijek i samo religija ide za tim, da uzdrži i vrhovnom cilju upravi sve ono što je Bog dao ljudskom društvu, e da mu budu šire, ravnije i pristupačnije staze koje k Njemu - tj. Bogu - vode."

Dalje slijedi: "Društvo i država morali bi ispravno shvatiti i pravedno procijeniti, koliko nesebičnog dobra, reda, sloge, doprinose naše sile u kolektivnom životu time, što razmišljamo i hoćemo politiku kao krepost i djelatnost karitativnu a ne kao sredstvo za afirmaciju odvojenih i ekskluzivističkih ideja, koje raspiruju zlokobna natjecanja i opreke egoizma i ambicije."

Kao završetak toga razmišljanja Spiletak piše: "Mi se nadamo da će objektivni sud, na koji se Crkva pozivlje u svojoj povijesti, slijediti Papine direktive, makar ih bučne političke strasti ne htjele ni čuti."

Domoljubni je rad i Spiletkov članak "L'Osservatore Romano brani Slovence" (u *Glasniku* br. 1. - 1931.). Spiletak piše: "Poznato je kakovim se nasiljem Talijani služe proti Hrvatima i Slovencima, koji su poslije rata (I. svjetskog rata) postali podanici Italije. Naši su ljudi u onim krajevima izloženi na milost i nemilost egzaltiranih fašističkih šovinista, koji bezobzirno provode svoj program odnarođivanja i prisilnog potalijančivanja. Opetovani prosvjedi i Svete Stolice i ostalih pozvanih faktora ne uvažuju se; zakon o "zaštiti manjina" je na vrbi svirala. Proti kršenju i samog Lateranskog ugovora oštro je prosvjedovao sam Sv. Otac u svojoj alokuciji na Badnjak 1930. Stoga je i glupo i zlobno i lažno, kad se i u našim "Jugo novinama" - tobože "nepristrasnim i trpeljivim" - Sv. Otac prikazuje kao "saveznik fašizma" i "protivnik naše nacije". Nijedan vladar, nijedan crkveni poglavar nije o sebi dao toliko dokaza, da konsekvantno provodi devizu - Mir Kristov u kraljevstvu Kristovom - kao što je to o sebi bezbrojnim dokazima potvrdio Sv. Otac Papa Pijo XI. kroz ovih 9 godina svoga vladanja. To svjedoče tolike njegove enciklike, alokucije, konkordati, rješenja raznih sporova po čitavom svijetu. Nisu "mračne sile" u Vatikanu nego za drugim "zelenim stolovima", koji iz mržnje i opakosti, sudeći po sebi više puta, i u najplemenitijim nakanama sv. Oca vide "papsku tiraniju" i slične utvare. Sveta Stolica poštiva svačije domovinske osjećaje i vrlo dobro pazi da ne izazove ničiju osjetljivost." Tako u tom članku završava A. Spiletak.

Vrlo su zanimljivi članci Andrije Spiletka u *Glasniku* 4., 6., 7. i 8. iz ožujka 1921. u kojima obrađuje "slobodne zidare", držeći se i opisa biskupa Strossmayera. Spiletak temu razrađuje vrlo duboko pa je masone sa svih aspekata razgoličio i gotovo ismijao.

Sjajan je i Spiletkov članak "Mašta i povijest" u *Glasniku* br. 12. iz 1935. Autor na poseban način ismijava ponašanje pojedinih "intelektualaca" u doba režima stare Jugoslavije napose narodnih poslanika koji pokušavaju omalovažiti zagrebačku metropoliju i nadbiskupa Bauera, koji je bio čak i pokrovitelj i dugogodišnji redoviti član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Predugo bi bilo citirati sve članke o društveno-političkim temama iz *Glasnika* BBS. Nabrojiti ću neke i iznijeti nekoliko citata. Vrlo su zanimljiva i dva članka Andrije Spiletka iz 1921. pod naslovom: Demokracija i katolička crkva. Ti članci obrađuju one društveno-političke teme koje su čak i danas djelomično aktualne, a pokazuju savršenu informiranost autora članka.

Navest ću samo jedan citat iz *Glasnika* iz 1921. "Jugoslavenski katolički episkopat uvida, da neimašni dio seljačkog staleža dođe do primjerenog posjeda zemljišta i da je u tu svrhu potrebna agrarna reforma veleposjeda; zato je sa svoje strane spreman ishoditi privolu Sv. Stolice, da uz pravičnu odštetu od crkvenih velikih posjeda u tu svrhu možemo zemljište odstupiti." Zar nisu ovo svjedočenja o velikodušnosti i socijalnoj pravdi crkvenih otaca?

U *Glasniku* iz 1931 . prikazana je također enciklika Sv. Oca Pape Pija XI. o obnovi socijalnog poretka. Izlazila je u nastavcima, vrlo je zanimljiva sa sociološkog stajališta i vrlo nadahnuta modernim shvaćanjima.

U tom razdoblju pojavljuju se i teme o opadanju stanovništva u Slavoniji. Te teme obradili su kompetentni stručnjaci pa i svećenici, primjerice Ivan Berti, župnik iz Berka. Tema je aktualna i danas pa se ti članci mogu i danas upotrijebiti za tezu o zabrani abortusa i rabiti u znanstvenim demografskim istraživanjima.

S prodorom boljševičkih ideja pojavljuju se i problemi u školama pa u *Glasniku* br. 13. iz 1933. piše uvaženi autor prof. dr. A. Živković članak: "Tko nam boljševizira školu?" Te su teme obrađene profesionalno i uzorno.

Pojedina godišta *Glasnika* moram preskakati jer bi me razlaganja odvela predaleko od ograničenog vremena i prostora. Stoga navodim samo nekoliko članaka ideološko-političkog značaja. I opet se briljantnošću ističe Dr. A. Spiletak. Takav je njegov članak u *Glasniku* od 31. siječnja 1938. pod naslovom: "Govor kardinala Villeneuve". Prikazuje društveno političke pokrete u Kanadi. U članku su podnaslovi "Tmurno obzorje", "Taktika laži", "Spas naroda - Salus populi suprema lex esto". Autor potiče na oprez pred novim pokretima s opasnim namjerama i ideologijama. Zatim ističe moguću obranu i ulogu Krista Kralja u tim kriznim vremenima.

U *Glasniku* br. 12. i 13. iz 1938. Spiletak je napisao uzorni članak "Komunizam i nacizam prema omladini". Jedan citat iz toga članka glasi: "Adolf Hitler tumači teoriju i praksu po kojoj on misli da može uspostaviti njemački narod na čelo svih naroda u svijetu pomoću nacionalsocijalizma." To je rad koji bi mogao i danas biti uzorom po fenomenalnom stilu pisanja o ideološko-političkim i sociološkim temama. Spiletak duhovito zaključuje: "Žaloso je što nacizam nije shvatio kršćanstvo jer ga shvaća kao religiju terora i poniženja, baš protivno od onoga što je i bilo i čime ga poznaju najveći geniji i najinteligentniji i najcivilovaniji krugovi čovječanstva". (*Glasnik* BBS str. 91 , br. 12., 1938.)

Uspoređujući nacizam i komunizam Spiletak zaključuje: "Da se riješe - s uspjehom - zajedničkog protivnika, kršćanstva, - oba i komunizam i nacizam hoće da zavladaju svom omladinom i da je uobliče prema svome naziranju, iako se razlikuju u taktici. Komunizam otvoreno odgaja svu omladinu u ateizmu već od njezinih najmlađih godina. Nacizam naprotiv prikriveno, jer ispovjeda neku tzv. vjeru u Boga (Gott - Glaube) i neko pozitivno kršćanstvo, ali pod Bogom - ne shvaća Stvoritelja i Oca svega ljudskog roda, nego nekog germanskog boga koji se utjelovljuje i objavljuje u germanskoj rasi i u germanskoj zemlji, pa je stoga neki panteistički, materijalistički i zemaljski bog učinjen na sliku i priliku nacizma."

Sjajan je također članak Andrije Spiletka: "Der Mythus Hitler".

Pri kraju ovog izlaganja dužnost mi je napomenuti da su gotovo svi članci u *Glasniku* do 1941. bili potpisani. Zato je čudno što je ostao bez potpisa autora članak "Suton komunizma" u *Glasniku* br. 12./1941. Pisac je toga članka prema mom sudu učinio medvedu uslugu uzornom *Glasniku* BBS i odudara od brojnih članaka, a naročito onih uzornih "o komunizmu i nacizmu" pa bi zlonamjerni kritičar mogao *Glasniku* pripisati simpatiju za njemačkog Furrera i njegovu "hrabru vojsku Njemačke" koja je navjestila rat Sovjetima.

Citat glasi: "ta vojna, zaista zaslužuje svaku pomoć - moralnu i materijalnu, jer židovsko-marksistički komunizam je crv rastočnik koji potkapa temelj svakom društvenom i pojedinačnom napretku." Čini se da je taj članak zapravo pogriješka koja se je potkrala jednog časa u svijetloj tradiciji *Glasnika*. On odudara od stavova Svetog Oca Pia XII. koje je izrekao u svojoj božičnoj alokuciji, a što je *Glasnik* donio 31. prosinca 1940.

Posebno ističem članak "Ideja Boga i tzv. moderna sociologija" dr. Vilka Andrića, objavljen u *Glasniku* br. 17./1941. Izvadak iz tog sjajnog rada glasi: "U tzv. modernoj sociologiji (i obitelj i država) traktira se kao društveni ugovor koji su ljudi sklopili i ljudi mu onda određuju i formu i funkcije i cijelo djelovanje. A primjena ovakvih pogrešnih načela dakako da je i u sociologiji izvršila štetan upliv i na prvu stanicu ljudskog društva - obitelj i na život zajednice ljudi - državu. Nastao je kaos ne samo u obiteljskom životu, nego i u životu države i država." Autor zaključuje: "Kršćanska sociologija je izgrađena na principima koji se temelje i primaju sankciju sub specie aeternitatis - u njoj vlada Bog i njegova vječna načela."

U tom istom broju *Glasnika* prikazana je knjiga "Psihologija" poznatog prof. Stjepana Zimmermana. Prikaz završava riječima: "Svako Zimmermanovo djelo sadrži i čitav njegov filozofski sistem. On nikada ni u jednoj knjizi neće čovjeka ostaviti na pol puta. On nas vodi do završne slike u pogledu na život i svijet."

I ovaj hrvatski velikan bio je također borac za istinu i pravdu i član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, ali 1945. brisan je iz članstva Akademije, a umro 1963. u siromašnom staračkom domu u Zagrebu.

Dopustite mi da završim s nadom da će teme koje sam pokušao iznijeti u obliku pojedinačnih primjera - poslužiti mlađim teolozima i kršćanskim sociolozima da nastave ondje gdje su naši vrhunski umovi đakovačke Teologije napravili brazde koje treba produbiti, novi mladi poletni bogoslovi i istraživači koji će predstavljati snagu hrvatskog katoličkog tiska u trećem mileniju.